II. PILIAKALNIAI IR GELEŽIES AMŽIAUS GYVENVIETĖS

Arvydas Asadauskas, Arvydas Malonaitis

Dauglaukio senovės gyvenvietės tyrinėjimai 1994-1995 metais

1992 m. LII žvalgomoji Dauglaukio apylinkių ekspedicija, ieškodama viduriniojo geležies amžiaus kapinyno, netikėtai aptiko senovės gyvenvietę.

Dar 1991 m. dabartinės Dauglaukio gyvenvietės V pusėje pradėtoje statyti bažnyčios vietoje smėlio paviršiuje pastebėtos kelios lipdytinės grublėtu paviršiumi keramikos šukės. 1992 m. lauke netoli statomų maldos namų ir Jūros senvagės ariamos žemės paviršiuje rasta nemažai lipdytinės keramikos, apdegusio molio bei gargažės gabalų. Nuspręsta tirti šią teritoriją.

Pirmasis žvalgomųjų tyrinėjimų plotas buvo atidengtas Š, palaipsniui nuo Jūros upės senvagės kylančioje kalvoje. Povelėniniame 30 cm gylio sluoksnyje aptiktas apardytas kultūrinis sluoksnis, kuriame rasta keletas lipdytinės keramikos šukių bei pavienių gargažės gabalėlių. Antrajame plote, išplanuotame lauko V dalyje, pasikartojo analogiška situacija, todėl nuspręsta atidengti dar kelis nedidelius plotelius aukščiausioje P kalvos vietoje, netoli Jūros senvagės. Šioje pusėje atidengti plotai nebuvo perspektyvūs, nors ir buvo rastos kelios lipdytinės keramikos šukės. Tęsiant tyrimus P kalvos pašlaitės dalyje 200 metrų atstumu nuo senvagės, ant palaipsniui besileidžiančios kalvos pašlaitės, V plote atidengtas gana gerai išlikęs kultūrinis sluoksnis, kurio storis siekė nuo 40 iki 70 cm. Jame pastebėta daug smulkių angliukų, gargažės gabalų, gyvulių kaulų, keramikos šukių, skelto rago fragmentų. Tačiau kultūrinis sluoksnis tuo nesibaigė - 1,24 m gylyje, tamsios spalvos klampiame žemių sluoksnyje netikėtai atsidengė neaiškios paskirties medinės konstrukcijos dalys, orientuotos 40-45° kryptimi. Tai buvę gana ilgi tvirto medžio rąsteliai, jungti vienas su kitu, po kuriais rastos kelios keramikos šukės, nemažai angliukų bei keli skaldyti akmenys.

Tokie radiniai teikė vilčių, ir buvo nuspręsta atidengti nedidelį plotelį

lauko viduryje, kiek pakilesnėje vietoje. Plotas orientuotas Š-P kryptimi. Atidengus povelėninį žemės sluoksnį paaiškėjo, jog ir čia susidurta su stipriai suardytu kultūriniu sluoksniu. 20-25 cm gylyje nuo dabartinio paviršiaus atsidengė tamsios žemės su angliukų priemaišomis kultūrinis sluoksnis.

Tuo 1992 m. žvalgomieji tyrinėjimai buvo baigti. Nustatytos spėjamos senovės gyvenvietės ribos.

1994 m. LII ekspedicija pradėjo stacionarius Dauglaukio senovės gyvenvietės tyrinėjimus, tačiau tai metais atidengtas 100 m^2 plotas nebaigtas tirti. Tyrinėjimai buvo pratęsti 1995 metais (vad. A. Malonaitis).

Plotas išplanuotas P nedidelės kalvos dalyje arčiau Jūros upės senvagės, 500 metrų atstumu į P nuo statomos bažnyčios. Nuėmus velėną paaiškėjo, kad povelėninis ir po juo einantys šviesiai pilkos spalvos sluoksniai stipriai suardyti ariant. Ploto Š dalyje, 20-30 cm gylyje, aptiktas sidabrinis kamanų žvangutis. Ploto V krašte atsidengė didelė skaldytų akmenų krūsnis. Šios krūsnies paskirtis liko neaiški. Greičiausiai ji susidarė renkant akmenis iš dirvos ir kraunant į vieną vietą. Tiriant plotą giliau, rastos pavienės keramikos šukės bei keletas gargažės gabalų. 50-60 cm gylyje pasiektas dar nepaliestas plūgo kultūrinis sluoksnis. Aptikta gausybė skaldytų žmogaus kumščio dydžio bei didesnių akmenų, gargažės gabalų, molio tinko. Gausiai randami apdegusio molio tinko gabalėliai bei gargažių gabalai liudija, kad šiose vietose greičiausiai buvo lydoma geležis. Matyt, Dauglaukio kapinyne randami geležiniai įvairios paskirties dirbiniai yra vietinių meistrų darbo.

Tarp akmenų aptikta daug ir įvairios lipdytosios keramikos šukių, angliukų. 70-80 cm gylyje akmenų išsidėstymas tapo visiškai aiškus. Jie sudarė kelių židinių kontrukcijas. Židiniai buvę apskritimo ar ovalo formų. Jų pagrindas iš plūkto molio. Kai kurių židinių viduje pastebėta daug angliukų, nuodėgulių, gyvulių kaulų. Šalia židinių rasta labai daug ir įvairios lipdytosios keramikos šukių. 80-120 cm gylyje akmenų pradėjo mažėti, tačiau dar rasta daug ankstyvosios keramikos.

Plotas baigtas tirti 1,4-1,5 m gylyje. Ploto P, R ir V dalyse kultūrinis sluoksnis baigėsi nuo 50 iki 140 cm gylyje. ŠV dalyje pasiekti kultūrinio sluoksnio pabaigos nepavyko, nes gruntiniai vandenys greitai užpildydavo tiriamą vietą. Tačiau galima teigti, kad čia kultūrinio sluoksnio storis turėjo

siekti iki 1,7 m (nuo dabartinio žemės paviršiaus).

Apibendrinant tyrimų rezultatus galima teigti, kad ištyrus nedidelę dalį senovės gyvenvietės tapo aišku, kad tai labai įdomus ir perspektyvus archeologijos objektas. Jį verta toliau tyrinėti. Aptikto intensyvaus kultūrinio sluoksnio storis tirtoje vietoje siekė nuo 50 iki 150 cm storio. Sluoksnį galima datuoti I tūkstantmečiu. Pati gyvenvietė buvo išsidėsčiusi didelėje teritorijoje, kurioje, be jokios abejonės, gyveno nemažas žmonių skaičius. Šalia gyvenvietės tiriamame I-III a. kapinyne palaidoti šios gyvenvietės žmonės. Vėlyvesnis kapinynas taip pat turėtų būti netoliese.

Bronius Dakanis

Senovės gyvenviečių tyrinėjimai Radviliškio rajone 1995 metais

1995 m. LKPC Radviliškio rajone tyrinėjo 4 geležies amžiaus ir viduramžių gyvenvietes. **Pakalniškių kaime** tyrinėtas spėjamas kapinynas (IP 1456/A) ir senovės gyvenvietė, esantys 600 m į Š nuo Pakalniškių (Kleboniškių) pilkapių. Apie 1950 m., kasant žvyrą iš kalvelės buvusios Daugyvenės kairiajame krante, 1,5 m gylyje, žmonės rasdavo "daugybę kaukolių, kaulų, lyg ir peilių - lyg kalavijų daugiau kaip pusės metro ilgio" (Vaclovo Misiko duomenys). Siekiant nustatyti kapinyno teritoriją ir chronologiją, į P ir V nuo žvyrduobės ištirtas 30 m^2 plotas. Į P nuo karjero kapų pėdsakų neaptikta, tačiau nuo jo į V, III tirtame plote (10 m^2), po 30-40 cm storio armeniu, aptiktas 10-30 cm storio juodas senovės gyvenvietės kultūrinis sluoksnis. Jame rasta lipdytų puodų šukelių (iš kurių 2 su brūkšniavimo žymėmis), geležies gargažė, smulkių nuo ugnies suskeldėjusių akmenų. Tirtame plote aptiktos 3 maždaug 6-16 cm gylio ir 40-55 cm skersmens beveik plokščiadugnės duobės. Jų turinį sudarė kultūrinio sluoksnio žemė, keli apdegę akmenys, puodų šukelės ir gargažėlė. Tirto ploto kampe, 1,1x1,5 m plote, 40-60 cm gylyje, buvo keliolika gan didelių (iki 11x21x21 cm, 12x15x16 cm dydžio) akmenų, galbūt nuo čia stovėjusio pastato. Po jais aptikta viena iš minėtų duobių, o šalia,